

УДК 331.548(4)

Ховрич М.О.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У РОЗВИНЕНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Проаналізовано систему професійної орієнтації молоді в економічно розвинутих європейських країнах: Німеччині, Франції, Великобританії.

Ключові слова: кадрова політика, система професійної орієнтації молоді, Німеччина, Франція, Великобританія.

Актуальність проблеми дослідження. Соціально-економічні зміни, які відбулись в Україні за останні двадцять років суттєво вплинули на процес формування людини, особливо молодого покоління. Переорієнтація економіки країни від планової до ринкової суттєво вплинула на процес допрофесійної та професійної підготовки молоді. На відміну від орієнтації на отримання однієї професії, за якою людина, підвищуючи свій професійний рівень, працювала практично все своє життя, прийшов інший підхід: постійне навчання з метою отримання нової професії, яка часто зовсім іншого напрямку, ніж перша. Наявність широкої мережі навчальних закладів, як державних так і недержавних, які можуть підготувати кількість спеціалістів мабуть більшу, ніж громадян У країни в цілому, створює у молоді людини ілюзію отримання будь-якої професії. Однак при цьому мало хто звертає увагу на три основні постулати вибору професії: хочу - можу - треба, практично не враховуючи останні два із них. В результаті маємо цікаву картину, згідно статистичних даних Державної служби зайнятості, станом на 1 вересня 2012 року (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість вакансій	Кількість незайнятих громадян
82,1 тис. з них:	444,5 тис., з них
Робітничі професії: 37,9 тис.,	Робітничі професії: 205,4 тис.
Службовці: 32,0 тис.	Службовці: 168,8 тис.
Для осіб без спеціальної підготовки: 12,2 тис.	Особі без професії: 70,3 тис.

Особливо слід звернути увагу на той факт, що серед незайнятих осіб 44% складає молодь віком до 35 років, тобто майже кожен другий із найбільш працездатного віку не може знайти своє робоче місце [4]. Значну вагу в такій ситуації мають економічні та соціальні фактори. Але, на нашу думку, не слід забувати і про такий фактор, як професійна орієнтація молоді, особливо шкільного віку, на вибір професій, які не тільки подобаються молодій людині чи модні в даний час, а й які: по-перше, необхідні на ринку праці сьогодні, по-друге, психофізіологічні та професійні якості людини відповідають вимогам професії.

Оскільки Україна орієнтована на ринкову економіку, ми вирішили вивчити цю проблему у європейських економічно розвинутих країнах.

Мета дослідження: аналіз систем профорієнтаційної роботи у європейських економічно розвинутих країнах (Німеччина, Франція, Великобританія) з тим, щоб на основі аналізу визначити елементи, які можливо доцільно внести в систему роботи в Україні, або ж удосконалити вже існуючі.

Так, в Німеччині значну допомогу школярам при виборі майбутньої професії надають центри професійної орієнтації (скорочено BIZ).

У BIZ молоді люди та їхні батьки можуть отримати вичерпну інформацію про професії, перспективи того чи іншого виду трудової діяльності, наявність місць у вузах і професійних школах. Центри профорієнтації працюють у всіх районних агентствах по праці, а для дрібних населених пунктів існують пересувні центри.

У центрах зібрані брошури, фільми, слайди, тематично присвячені галузям та професіям. Матеріали містять короткі описи спеціальності, дані про трудову діяльність, про курси підвищення кваліфікації. BIZ призначені не тільки для школярів і студентів, а й для працівників, яким необхідна

перепідготовка. Центри профорієнтації проводять різні семінари, "круглі столи", тренінги для учнів та батьків.

Центри широко використовують сучасні інформаційні технології для ознайомлення учнів та батьків з актуальною для них інформацією. Так, широко використовуються постійно оновлювані комп'ютерні програми: "Загальний огляд професій", "Інтереси - професійна освіта - професія", "Інтереси - вища освіта - професія". Для користувачів Інтернету В12 безкоштовно в Online режимі інформує абітурієнтів про різноманітні курси, терміни і вартість навчання, наявність місць у вузах, дає опис вимог до абітурієнтів. Інтернет-журнали *Abi-Magazin* і *Uni-Magazin* призначені для учнів 12-х та 13-х класів та студентів. Банк даних KURS містить інформацію про професійну підготовку, курси підвищенні кваліфікації в державних установах і на приватних підприємствах по всій Німеччині з вказівками умов тривалості, розміром заробітку і терміном прийняття заяв. Довідник "Beruf aktuell, в якому описуються всі професії, безкоштовно видається в Агентствах по праці. Центри профорієнтації дають адрес г підприємств для проходження виробничої практики, надають можливість індивідуальної консультації [3].

Професійна орієнтація учнів у Франції сформована на основі трьох історичних моделей ідеалістично-механістичної, технократичної та виховної. Кожна з них відображала відповідні соціальна економічні процеси у суспільстві. Сьогодні професійна орієнтація учнів у Франції поступово інтегрується в систему освіти і переорієнтується із задоволення кадрових потреб держави на задоволення професійних інтересів, потреб самих учнів. Вона виходить із необхідності формування у молоді культури професійного самовизначення і переслідує наступні цілі:

- ознайомити учнів з економічним та професійним оточенням;
 - надати їм інформацію про професії, види професійної підготовки, потреби ринку праці;
 - сприяти самостійній ідентифікації учнями перешкод в реалізації свого професійного проекту.
- Його аналізу і знаходженню способів подолання труднощів при активній участі педагогів-вихователів:
- орієнтація учнів на навчання через професійний проект (projet professionen).

Зміст "виховної орієнтації" включає дві галузі педагогічної діяльності: знайомство з професіями, шляхами їх отримання та пізнання учнями себе (своїх потреб, схильностей, інтересів, можливостей).

Французькі дослідники в галузі інформаційних технологій відзначають, що презентація учням профорієнтаційної інформації повинна бути "педагогізована", тобто мати педагогічний супровід при плануванні мети, постановці завдань, підготовці учнів до роботи з інформацією, безпосередньо в її чех. при підведенні підсумків.

Концепція "виховної орієнтації" будується на основі таких принципів: безперервність відповідність, колективність, узгодженість. Перший означає, що протягом усього періоду навчання в коледжі, ліцеї, вузі зусиллями педагогічного колективу створюються необхідні умови для розробки учнями професійного проекту, розвитку у них умінь самостійно орієнтуватися в різноманітті професійного світу і можливих шляхах підготовки до обраної професії. Принцип відповідності вимагає щоб педагогічна діяльність по наданню учням допомоги в побудові професійного проекту відповідала кадровим потребам конкретного регіону в кваліфікованих фахівцях. Принцип колективності виражається в інтеграції виховних дій по профорієнтації всіх членів педагогічного колективу, їх взаємодії. Принцип узгодженості означає необхідність скоординованої спільної роботи різних партнерів школи з позашкільних фахівців з профорієнтаційної роботи, а також асоціації батьків учнів.

Таким чином, на перший план в профорієнтації виходить виховна діяльність педагогічного колективу школи, що здійснюється спільно з позашкільними спеціалізованими службами і у відповідності зі схильностями, здібностями, потребами учнів, а також потребами суспільства в кадрах відповідного профілю.

При цьому взаємодія суб'єктів орієнтації (педагогічного колективу навчального закладу, саме учнів та їх батьків, громадських організацій, профорієнтаційних служб) будується з позиції діалогічного підходу (його ще називають інтерактивним), що припускає рівноправність співрозмовників та їх оптимальну участь в цьому процесі.

Виховна концепція у професійній орієнтації реалізується комплексно, у поєднанні різних форм, методів, засобів, що істотно підвищують виховний потенціал профорієнтаційної роботи.

Основними методами профорієнтаційної роботи є:

1. Методи інформування: знайомство з професіями, екскурсії, обмін досвідом, складання документації, аналіз інформації.
2. Діагностичні методи. До них відносяться: тестування, анкетування, ігровий метод.
3. Методи консультування. До цієї групи відносять інформування, діагностування, а також бесіду, рекомендацію, біографічний метод.
4. Практична організація професійної орієнтації. Особливістю організації професійної орієнтації є взаємодія позашкільної та внутрішньошкільної її складових.

Позашкільна профорієнтація - це діяльність мережі спеціальних служб різних рівнів (державного, академічного, департаментського, місцевого), що координуються трьома міністерствами: праці, охорони

здоров'я та освіти.

Державний рівень представляє Національне бюро інформації за освітою і професіям (ONISEP), яке знаходиться у веденні Міністерства національної освіти Франції. Завданням даної служби є управління діяльністю своїх представництв, розробка та розповсюдження документації та інформації в національному масштабі.

На академічному (регіональному) рівні професійну орієнтацію учнів забезпечують регіональне представництво Національного бюро інформації та Академічна служба інформації і орієнтації. Завданням першого є збір та поширення документації та інформації про професії і напрямки освіти в регіональних навчальних закладах.

Департаментський рівень представлений Центрами по інформації та орієнтації, безпосередньо пов'язаними зі школами. Штат цих служб складають головні дипломовані фахівці в галузі професійної орієнтації, радники з орієнтації - психологи. Вони виконують велику позашкільну роботу; збирають і обробляють інформацію про стан як регіонального, так і національного ринку праці.

Місцевий рівень позашкільної професійної орієнтації - це діяльність радників по орієнтації - психологів у стінах навчальних закладів, де вони залишаються незалежними фахівцями. Керівництво ними здійснює директор Центру інформації та орієнтації департаментського рівня. Радник-психолог здійснює інформування учнів про професії, навчальні заклади професійної освіти, умови вступу та навчання в них, можливості працевлаштування після їх закінчення.

Позашкільна профорієнтація тісно пов'язана із внутрішньошкільною.

Так, в коледжі практична робота полягає у вивченні особистості учня, визначенні його здібностей, схильностей, рівня знань, психофізичних даних, індивідуальних рис характеру. Важлива роль при цьому відводиться тестам, результати яких фіксуються в особистому досьє учня. У французьких коледжах є обов'язковий предмет "Знайомство з професіями" (3 год на тиждень). Програма предмета включає три блоки: знайомство з професіями та професійною діяльністю; знайомство з організаціями; знайомство з місцями і способами освітньої підготовки.

По закінченні коледжа учень повинен визначити свій подальший навчальний шлях: загальноосвітній і технологічний ліцей; професійний ліцей; центр професійного навчання.

Перший рік навчання у ліцеї (і 1 клас) - період передпрофільної підготовки учня, по закінченні якого він повинен вибрати навчальний профіль випускного класу відповідно до досягнутих навчальних результатів та своїх можливостей.

У випускному класі ліцею учні готуються до здачі випускних іспитів. Профорієнтаційна робота в цей період сконцентрована на інформуванні про різні навчальні заклади, правила вступу до них, умови навчання, перспективи подальшого працевлаштування [2].

У Великобританії в даний час відбувається реформування системи профорієнтації, яке викликане змінами соціально-економічного характеру та модернізацією ринку праці. У зв'язку з цим відбувається переосмислення діяльності служб профорієнтації. Завдання сьогоdnішнього дня - допомогти учням не тільки вибрати професію, а й навчити їх оцінювати себе в контексті вимог ринку праці.

Основну роботу по профорієнтації в школі та інших навчальних закладах виконують профрадники. Це дипломовані спеціалісти із університетським дипломом, які мають певний практичний досвід роботи в області профорієнтації. Диплом надає можливість працювати як зі школярами, так і з дорослими.

Практика профорієнтаційної роботи спирається на теоретичні дослідження британських вчених і поєднує в собі три концепції:

- профконсультаційний процес включає три складові: виявлення і визначення проблеми; вироблення мети і планування дій; допомога клієнту в розробці і виборі стратегії дій (автор Г. Еган);
- профорієнтація повинна ґрунтуватись на особистісному розвитку учнів і враховувати їх індивідуальні якості, досвід, самооцінку і спрямованість інтересів («втор Х. Редлсер»);
- при виборі професії необхідно враховувати психологічні особливості особистості, оскільки більшість людей обирають професію випадково і часто не можуть повністю реалізувати свій особистісно-діловий потенціал (автори Д. Баретт і Д. Вільямс).

Всі зазначені теоретичні підходи активно використовуються як в сучасній профорієнтаційній практиці, так і при підготовці профрадників.

Таким чином, профорієнтаційні послуги розглядаються сьогодні як розвивальний процес. Значна увага приділяється власній діяльності учнів у професійному розвитку на всіх етапах шкільного навчання. З цією метою в навчальний процес були введені програми з комбінованими варіантами профорієнтаційних заходів та профпідготовки.

Основний акцент в області профорієнтації перенесений на навчальну орієнтацію, тобто на вибір продовження освіти для майбутньої кар'єри. Орієнтування в сфері професійної трудової підготовки розглядається як один із напрямків загальноосвітньої програми. У навчальну програму включені курси, які сприяють розвитку особистісних якостей учнів, розширенню їх знань про світ праці, розвитку трудових умінь з конкретних професій.

При цьому профрадники виконують наступні функції: організація занять з професійної освіти учнів і

проведення ознайомлювальних екскурсій; виявлення переважаючих інтересів і схильностей учнів розвитку комунікативних умінь у процесі тренінгових занять; падання сприяння в працевлаштуванні учнів або участі їх у програмі попередньої професійної підготовки; проведення індивідуальних занять з уточнення професійних планів учнів; виявлення позиції батьків щодо подальшого професійного шляху їхньої дитини; надання допомоги в прийнятті учнями самостійних рішень про майбутню професію.

Профрадники володіють інформацією, яка відображає насамперед потреби в робочих місцях конкретного регіону. У своїй діяльності вони повинні бути незалежними від органів освіти та підприємців, інакше вони можуть втратити довіру своїх клієнтів, оскільки у першому випадку вони можуть виконувати соціальне замовлення по орієнтації школярів на певну сферу професійної діяльності а в другому - сприяють інтересам підприємців у відборі кращих кандидатів.

Об'єктивність та нейтральність профорієнтаційної роботи забезпечується наступним: впровадження в навчальний процес профорієнтаційних програм, які сприяють професійному розвитку, учнів та прийняттю ними усвідомлених рішень при виборі професії; активне використання методичних матеріалів у вигляді рольових ділових ігор та тренінгів, значне збільшення використання групових методів роботи; надання підтримки неформальним організаціям у профорієнтаційній роботі (засобів масової інформації); впровадження в практику роботи з професійної інформації комп'ютерних баз даних, вдосконалення підготовки профрадників, які виконують посередницькі функції і допомагають клієнтам набувати необхідні знання уміння для самостійної побудови своєї професійної кар'єри.

Все перераховане в цілому формує основні тенденції системи профорієнтації у Великобританії [1].

Висновок. Проведений аналіз систем профорієнтаційної роботи в Німеччині, Франції та Великобританії дозволяє зробити наступні висновки:

- 1) система професійної орієнтації молоді в кожній країні має свої особливості, які визначають* соціально-економічним рівнем держави, традиціями, теоретичними положеннями та концепціями;
- 2) професійна орієнтація молоді є складовою державної політики, яка включає орієнтацію молоді на професії необхідні на певному етапі соціально-економічного розвитку та систему підготовки спеціалістів з урахуванням їх психофізіологічних якостей, інтересів;
- 3) ефективне проведення цієї роботи забезпечують спеціально підготовлені спеціалісти: профконсультанти, профрадники.

Використані джерела

1. Гриншпун С.С. Организация профориентации школьников в Великобритании // Педагогика. 2005. - №7, - С. 100-105.
2. Шамсутдинова И.Г., Павлова О.И. Профессиональная ориентация учащихся во Франции Педагогика. - 2007. - N 4. - С. 101-111.
3. <http://chemodan.com.ua>.
4. <http://www.dez.gov.ua/>.

Khovrick N.

THE MAIN DIRECTIONS OF VOCATIONAL WORK IN DEVELOPED EUROPEAN COUNTRIES

The system of professional orientation of young people in economically developed European countries: Germany, France and Britain is analyzed.

Key words: *personnel policies, system of vocational guidance of youth, Germany, France,*

Стаття надійшла до редакції 19.10.12.